

ПРОБЛЕМИ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ

О. С. Мельникова, М. О. Немахова, С. Ф. Изотова

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
вул. Державіна 2, 86123, м. Макіївка, Україна.*

Отримана 15 квітня 2006; прийнята 1 червня 2006

Анотація. В статті розглянуто становище та проблеми вугледобувних підприємств Донбасу, визначено значення приватизації ДП Макіїввугілля для соціально-економічного розвитку м. Макіївки. Запропоновано шляхи пом'якшення наслідків приватизації вугледобувних підприємств Донецького регіону та обґрунтовано доцільність запровадження програми "Анкер" АТЗТ "Карбо та Кріплення" для вугледобувних підприємств м. Макіївки.

Ключові слова: вугільна галузь, приватизація, реструктуризація, стан устаткування, інвестиційна програма.

ПРОБЛЕМЫ ПРЕДПРИЯТИЙ УГОЛЬНОЙ ОТРАСЛИ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ ПО ИХ РАЗРЕШЕНИЮ

О. С. Мельникова, М. А. Немахова, С. Ф. Изотова

*Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,
ул. Державина 2, 86123, г. Макеевка, Украина.*

Получена 15 апреля 2006; принята 1 июня 2006

Аннотация. В статье рассмотрены состояние и проблемы угледобывающих предприятий Донбасса, определено значение приватизации ГП Макеевуголь для социально-экономического развития г. Макеевка. Предложены пути смягчения последствий приватизации угледобывающих предприятий Донецкого региона и обоснована целесообразность внедрения программы "Анкер" АОЗТ "Карбо и Крепль" для угледобывающих предприятий г. Макеевка.

Ключевые слова: угольная отрасль, приватизация, реструктуризация, состояние оборудования, инвестиционная программа.

PROBLEMS OF THE ENTERPRISES OF COAL-MINING BRANCH AND THE OFFER UNDER THEIR SANCTION

O. S. Melnikova, M. A. Nemakhova, S. F. Izotova

*Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
Derzhavin str., 86123, Makiyivka, Ukraine.*

Received April 15, 2006 accepted June 1, 2006

Abstract. In the article the condition and problems of the coal-mining enterprises of Donbass, value of privatization of the state enterprise "Makeevugol" for the social and economic development of Makiyivka is determined. Ways of mitigation of consequences of privatization of the coal-mining enterprises of Donetsk region are offered, and the expediency of introduction of the program "Anker" of Joint-Stock Company "Carbo & Krep" for the coal-mining enterprises of Makiyivka is proved.

Key words: coal-mining branch, privatization, re-structuring, equipment condition, the investment program.

Постановка проблеми. Проблеми підприємств вугільної галузі не є новими в динамічному стані економіки України, а тим більш у вугільному регіоні — Донбасі. Сучасне уявлення про соціально та економічно розвинуте місто не можливе без стабілізації нижньої ланки — підприємств вугільної галузі. Актуальність проблеми полягає в дослідженні ролі приватизації вугледобувної — стратегічної для вітчизняної промисловості — галузі в контексті соціально-економічного розвитку країни в цілому та м. Макіївки зокрема, та в обґрунтуванні запровадження програми "Анкер" АТЗТ "Карбо та Кріплення", що спеціалізується на забезпеченні шахт гірничошахтним обладнанням.

Макіївка є містом обласного підпорядкування з населенням більше 500 тисяч чоловік. Економіку міста представляють більше 4 тисяч підприємств різних форм власності. Основу економіки міста представляють вугледобувна, металургійна, а також коксохімічна галузі. ДП "Макіїввугілля" — в повному сенсі містоутворююче підприємство, воно представлене в усіх районах міста. В окремих районах — Гірницькому, Советському та Червоногвардійському — ДП "Макіїввугілля" складає фундаментальну основу їхньої економіки, комунальної і соціальної структур. Як відомо, містоутворюючі підприємства формують міський бюджет, утримують соціальну інфраструктуру

міста, забезпечують зайнятість переважної частини населення. В більшості ефективне функціонування міста обумовлюється ефективною діяльністю містоутворюючих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання щодо вирішення проблем вугільної галузі знайшли відображення в роботах вітчизняних та закордонних авторів (Артем'єв, Василенко В. М., Гонтар Л. І., Дункан К., Логвиненко В. І., Ханей та ін.) Проведені дослідження мають велике значення для регіону, оскільки вугільна промисловість є галуззю основної спеціалізації господарського комплексу Донецької області. Незважаючи на високий рівень ресурсо- та енергоспоживання в галузі, фінансові показники діяльності вугільної промисловості залишаються низькими. Масштабність і рівень проблем розвитку цього сектора господарства регіону вимагають постійного уточнення стратегічних напрямів і пріоритетів.

Метою статті є пошук шляхів пом'якшення наслідків приватизації містоутворюючого вугледобувного підприємства "Макіїввугілля" та обґрунтування запровадження програми "Анкер" АТЗТ "Карбо та Кріплення" для вугледобувних підприємств м. Макіївки. Головна ідея полягає в забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку м. Макіївки та підвищенні рівня життя його населення шляхом

виведення з кризового становища містоутворюючих вугледобувних підприємств.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких задач:

- дослідження причин погіршення роботи підприємств вугільної промисловості Донецької області та м. Макіївки зокрема;
- аналіз стану гірничошахтного устаткування;
- дослідження нормативно-правових засад приватизації вугледобувних підприємств;
- дослідження досвіду реструктуризації та приватизації вугледобувних підприємств в інших країнах;
- визначення впливу приватизації вугледобувних підприємств в контексті соціально-економічного розвитку міст;
- обґрунтування доцільності впровадження програми "Анкер" АТЗТ "Карбо та Кріплення" для вугледобувних підприємств м. Макіївки.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою базовою галуззю економіки Донецької області була і залишається вугільна промисловість. Безпосередньо з нею пов'язаний розвиток електроенергетики, металургійного виробництва, вугільного машинобудування. Від постачань вугілля залежить, по-перше, стабільність роботи тепло-

вих електростанцій (у паливному балансі ТЕС області частка вугілля досягла 88%). По-друге, у Донбасі добуваються коксівні марки вугілля, без яких неможливо металургійне виробництво. По-третє, вугілля традиційно служить як побутове паливо. У вугільній промисловості зайнято 28% усіх працівників індустрії області, тут зосереджена четверта частина загального обсягу основних засобів промислових підприємств області [11, с. 58]. У таблиці 1 показано місце вугільної промисловості в господарстві Донецької області [5, с. 25].

Важко переоцінити значення вугільної галузі і для України в цілому, тому що вугілля є основним вітчизняним енергоносієм, а Донецька область забезпечує в Україні половину загального обсягу вуглевидобутку і майже три чверті — коксівного вугілля. У той же час вугільна промисловість — безумовний лідер по кількості і гостроті соціально-економічних проблем, зокрема пов'язаних із забезпеченням зайнятості населення і необхідністю фінансування галузі з держбюджету [11, с. 58].

У таблиці 2 представлений фінансовий результат вугільної промисловості Донецької області [5, с. 26].

Таблиця 1. Місце вугільної промисловості в господарстві Донецької області

Показники	Роки			
	2000	2001	2002	2003
1	2	3	4	5
Обсяг промислового виробництва, %	15,1	13,2	13,8	10,2
Інвестиції в основний капітал промислових підприємств, млн. грн. (у факт. цінах)	2069,9	2601,9	2416,4	2994,9
У тому числі вугільна промисловість, млн. грн.	-	-	752,0	999,6
Питома вага вугільної промисловості, %	-	-	31,1	33,4
Кількість працівників галузі, %	36,1	31,7	30,6	30,0
Питома вага основних засобів галузі, %	32,6	30,3	29,2	24,9
Споживання електроенергії, %	26,5	25,8	24,4	23,0

Таблиця 2. Фінансовий результат вугільної промисловості Донецької області

Показники	Роки			
	2000	2001	2002	2003
1	2	3	4	5
Фінансовий результат вугільної промисловості, млн. грн.	-485,5	-567,5	-508,0	-973,5
Питома вага збиткових підприємств загалом по промисловості області, %	42,0	39,4	42,7	41,0
Питома вага збиткових підприємств вугільної промисловості, %	73,7	73,9	77,5	66,2

Значна частина розроблювальних шарів небезпечна по гірських ударах і раптових викидах вугілля і газу, майже 80% вугілля добувається на крутому падінні. У таких умовах складно механізувати технологічні процеси і забезпечувати безпеку гірських робіт. Більш ніж три чверті загального числа працівників вугільної промисловості області зайняті у виробництві зі шкідливими умовами праці. Не завжди виправдане закриття ряду шахт, до того ж не профінансоване в повному обсязі, у багатьох випадках лише погіршило ситуацію. Разом з тим недостачі економіки вимагають (а наявність запасів вугілля дозволяє) не згортати видобуток, а розвивати галузь. На діючих шахтах області промислові запаси вугілля складають 3,6 млрд. тонн, чого при сформованому обсязі вуглевидобутку вистачить більш ніж на 90 років [11, с. 58].

Вугільна промисловість є надзвичайно капіталомісткою, тому що для проходки й оснащення очисних вибоїв необхідною технікою потрібні значні кошти. За 2004 рік на галузь приходилася понад третина коштів, інвестованих у розвиток всієї індустрії області. На динаміку вуглевидобутку з початку 2005 року негативно позначилося зменшення загального обсягу інвестицій на 15,6% у порівнянні з I півріччям 2004 року.

Через зниження інвестиційного попиту виробництво устаткування для видобувної промисловості зменшилося в області за I півріччя 2005 року в порівнянні з відповідним періодом минулого року на чверть, у тому числі в червні — удвічі. Основна причина — скорочення бюджетного фінансування. Його питома вага в інвестуванні вугільної промисловості області зменшилася з 41 % (за першу половину 2004 року) до 21 % (за I півріччя 2005 року). Обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок засобів держбюджету склав з початку нинішнього року 133,1 млн. грн., що в 2,3 рази менше, ніж рік тому.

У собівартості вугілля витрати на електроенергію складають у середньому 12% (на шахтах центрального Донбасу — 25%). Зростання питомого (тобто на одиницю продукції) споживання електроенергії, яке відбулось у минулому році на 40% підприємств вугільної галузі, додатково мало потребу в 303,2 млн. квт-г. Це

58% загальної перевитрати електроенергії в промисловості області. За I півріччя 2005 року перевитрати допустили 65% підприємств у розмірі 316,8 млн. квт-г, тобто більше, ніж за минулий рік у цілому. Електроенергії, перевитраченої у вугільній промисловості за півріччя, вистачило б для виробничих потреб сільськогосподарства протягом півтора року.

З початку 2005 року продовжував погіршуватися стан розрахунків за відвантажено вугілля. Протягом півріччя дебіторська заборгованість підприємств вугільної промисловості області збільшилася на 7,6% і склала 1,9 млрд. грн. Кредиторська заборгованість зросла за цей період на 10,2% і досягла на 1 липня 2005 року 7,2 млрд. грн. Для погашення і старих, і боргів, що утворилися вже в цьому році по зарплатні, знову знадобилися бюджетні кошти.

Цього ще недостатньо для підвищення престижності шахтарської професії, і галузь продовжує втрачати свій кадровий потенціал. За 2004 рік гірників, які звільнилися, було більше, ніж тих які надійшли, на 17%, за I півріччя 2005 року — на 10%. За 2004 рік у порівнянні з 2000 роком загальна чисельність зайнятих скоротилася майже на чверть, за I півріччя 2005 року — ще на 4% [11, с. 59].

Однією з основних проблем є устаткування шахт. Стационарне устаткування морально і фізично застаріло через відсутність коштів на його капітальний ремонт і заміну. Більш половини в експлуатації піднімальних, насосних, вентиляційних і компресорних установок експлуатуються з простроченим терміном служби. У свою чергу це приводить до високої аварійності на машинах і механізмах. Відсутність коштів на придбання габаритного і дорогого устаткування для оснащення і введення в експлуатацію підготовлених гірськими роботами лав додатково приводить до росту витрат.

Зі збільшенням глибин відпрацювання вугільних пластів тиск гірських порід, що лежать вище, зростає і було потрібно більш міцне кріплення підготовчих і очисних виробок. На цей час найбільш надійним кріпленням лав є громіздкі, металоємкі механізовані комплекси-кріпи, що в умовах обмеженого простору малопотужних вугільних пластів створюють значні технологічні труднощі при їхній експлуатації і ліквідації аварій у лаві [13, с. 12].

Таким чином, основними причинами погіршення роботи вугільної промисловості з початку 2005 р. стало зменшення обсягу інвестицій унаслідок скорочення бюджетного фінансування, застаріле устаткування, а також зниження попиту на тверде паливо через спад у металургійному комплексі. Нинішня ситуація ще раз підтверджує, що, по-перше, без державної підтримки вітчизняна вугільна промисловість стабільно працювати і забезпечувати існуючі потреби не в змозі, по-друге, проблеми вугільної галузі невіддільні від проблем всієї економіки.

Однією з проблем вугільної галузі промисловості України вже багато років є спроби її реструктуризації та приватизації. У листопаді 2005 року був розроблений Проект Закону України "Про особливості приватизації вуглеводобувних підприємств", що передбачає особливості приватизації вуглеводобувних підприємств. В даному підрозділі увагу приділено теоретичним засадам приватизації та нормативно-правовій основі приватизації вуглеводобувних підприємств.

Як засвідчує практика націоналізації промисловості, у країнах Західної Європи після Другої світової війни до рук держави перейшли передусім збиткові базові та капіталомісткі галузі, розвиток яких не міг забезпечити приватний капітал. Ці галузі згодом було модернізовано (завдяки впровадженню досягнень НТП у виробництво, інвестиціям з державного бюджету та ін.), що зумовило значне зростання продуктивності праці, економічної ефективності. Державні підприємства виконували також важливу соціально-економічну функцію: збільшували інвестиції під час економічних криз, сприяли працевлаштуванню значної кількості найманих працівників, що зменшувало глибину економічних криз, послаблювало соціальну напруженість у суспільстві. Державна власність мала й певні недоліки: наявність бюрократичного контролю, певна політизація виробництва (наприклад, фінансування виборів окремих політичних партій), відсутність чітких цілей діяльності та ін. [19, с. 658].

Важливим є визначення оптимальних меж процесу приватизації та реальної частки державної власності, що має залишитися в руках держави. Найбільш обґрунтовано у цьому

питанні є думка тих авторів, які стверджують, що частка державної власності в країнах СНД у засобах виробництва має становити до 30 %. У розвинутих країнах вона може бути значно нижчою, оскільки механізми державного регулювання економіки в них ефективно взаємодіють із ринковими важелями саморегулювання, з монополістичною плановірністю, сформовано структуру та інфраструктуру ринку та ін. З огляду на те, що такі умови в Україні відсутні, надмірне зниження частки державної власності може призвести до зникнення матеріальних передумов здійснення державою активної економічної політики, до переважання ринкових важелів регулювання економіки, що посилить нерівновагу економічної системи. Рационально було б, якби пріоритетною формою розвитку власності в процесі роздержавлення і приватизації ставала трудова колективна власність, оскільки саме в ній діалектично поєднуються колективний характер праці з колективним привласненням, починає діяти колективний економічний інтерес, який

Головною причиною, що заважає приватизації підприємств вуглеводобувної галузі, є те, що вуглеводобувні підприємства не є привабливими для власника своєю високою збитковістю. Складність гірничо-геологічних умов, відстала техніка і технологія видобутку вугілля, зношений шахтний фонд, глибоке залягання шарів з малою потужністю, великий зміст золи і сірки обумовлюють високу собівартість видобутку вугілля і його низьку конкурентноздатність на ринку вугільної продукції. Більшість вуглеводобувних підприємств сьогодні з цих причин об'єктивно не можуть бути прибутковими і, як наслідок, привабливими для інвестора. Майже кожне окреме вуглеводобувне підприємство не має достатнього економічного потенціалу для відтворення виробництва.

З приведених вище основ розроблено Проект Закону України "Про особливості приватизації вуглеводобувних підприємств", що передбачає особливості приватизації вуглеводобувних підприємств шляхом проведення передприватизаційної підготовки, корпоратизації підприємств, списання заборгованості по податках, визначення ціни об'єкта приватизації, встановлення особливих інвестиційних

зобов'язань для покупців, посилення контролю з боку держави тощо.

Передбачені особливості дають можливість знизити розмір державної підтримки для наступного розвитку вуглевидобувних підприємств і створити сприятливі умови для залучення недержавних інвестицій.

Метою прийняття запропонованого Закону України є розвиток вугільної промисловості, як однієї зі стратегічних галузей економіки України; підвищення ролі вугільної промисловості в забезпеченні енергетичної безпеки держави, сприянні розвитку вітчизняного металургійного комплексу; підвищення конкурентноздатності вугілля, товарної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках; поліпшення фінансово-економічного положення вуглевидобувних підприємств; залучення інвестицій і одержання додаткових засобів для технічного переоснащення, модернізації і належного фінансування вуглевидобувних підприємств; забезпечення надійного і безпечного функціонування приватизованих вуглевидобувних підприємств, забезпечення екологічної безпеки [3, с. 2].

Дія цього Закону поширюється на усі вуглевидобувні підприємства, за винятком казенних підприємств і підприємств, що не підлягають приватизації.

Закон пропонує особливості приватизації вуглевидобувних підприємств і визначає такі основні положення:

1. Об'єктами приватизації згідно з проектом Закону є цілісні майнові комплекси вуглевидобувних підприємств вугільної промисловості й акції, що належать державі в статутних фондах акціонерних товариств, створених у процесі корпоративізації вуглевидобувних підприємств вугільної промисловості.
2. Способи приватизації вуглевидобувних підприємств: цілісні майнові комплекси таких підприємств приватизуються на аукціоні з попередніми умовами або конкурсом інвестиційних проектів; акції вуглевидобувних підприємств приватизуються за конкурсом або за конкурсом інвестиційних проектів. У державній власності пакети акцій не закріплюються.

3. Продаж об'єктів приватизації здійснюється винятково за кошти .

4. Продаж акцій здійснюється єдиним пакетом.

У випадках, коли вартість об'єктів приватизації складає 1 грн., відбувається конкурс інвестиційних проектів. Якщо вартість об'єктів приватизації перевищує одну гривню, то при продажі ЦМК проводиться аукціон з попередніми умовами, а при продажі акцій — конкурс. У тому випадку, якщо аукціон або конкурс не відбудеться, ціна об'єкта зменшується на 50%, і аукціон або конкурс проводиться вдруге. У випадках, якщо аукціон з попередніми умовами або конкурс не відбудеться вдруге, проводиться конкурс інвестиційних проектів. Контроль за виконанням договорів купівлі-продажу покладається не тільки на Фонд державного майна України, але і на центральний орган виконавчої влади України [4, с. 2-9].

Таким чином, реалізація визначеного акту не має потреби в додаткових матеріальних і інших витратах, а, навпаки, зменшує витрати на державну підтримку розвитку вуглевидобувних підприємств. У запропонованому законопроекті "Про особливості приватизації вуглевидобувних підприємств" передбачається залучення недержавних інвестицій для технічного переустаткування і відновлення виробництва, поліпшення фінансово-економічного положення вуглевидобувних підприємств. Реалізація проекту має сприяти поліпшенню економічної ситуації на підприємствах галузі, що дозволить істотно знизити соціальну напруженість у вугільних регіонах.

Світовий досвід реструктуризації вугільної галузі показує, що цей процес характеризується високими витратами, супроводжується, як правило, різними формами протесту, а також приводить до тривалого розладу в регіонах, де він відбувається. Крім того, це питання настільки неоднозначне, що з його реалізацією часто баряться або відкладають на роки. Як найчастіше відбувається в галузі, що знаходиться в державній власності, до того моменту, коли реструктуризація визнається необхідною, галузь перетворюється в безнадійно збиткову, яка не може працювати без значної, часом невинуватої підтримки з державного бюджету. У цьому випадку перед Урядом стоїть одна

невідкладна задача: якнайшвидше знизити витрати.

Географічна концентрація вуглевидобутку є ще одним важливим аспектом, що виправдує активну роль держави в підтримці зусиль, спрямованих на пом'якшення соціальних наслідків реструктуризації галузі і створення нових робочих місць для вивільнених працівників. Історично склалося так, що населені пункти, що розвивалися поблизу вугільних шахт, насамперед повинні були забезпечити ці шахти робочою силою. Реструктуризація вугільної галузі відразу ж впливає на місцевий ринок праці й економіку. Крім звільнення працівників безпосередньо із шахт, відбувається скорочення робочої сили в суміжних галузях, що обслуговують вугільні шахти, і в сфері послуг, якими користується населення. Закриття шахт означає також скорочення надходжень у місцевий бюджет від податків, що сплачуються підприємствами і населенням, що неодмінно негативно впливає на сферу муніципальних послуг.

Протягом останніх років глибокі реформи вугільної галузі провели чотири країни регіону — Росія, Польща, Україна і Румунія (країни перераховані відповідно до їх значення як виробників вугілля). Ці реформи проводилися на тлі історичного переходу від централізованого планового господарства до ринкової економіки.

У всіх країнах реструктуризація вугільної галузі передбачає значне зменшення чисельності працівників шахт. У Польщі, що являє собою найменш суворий приклад, планується скоротити кількість гірників майже вдвічі. На кінець 2001 р. реструктуризація в Росії зайшла найбільш далеко з погляду скорочення персоналу відповідно до загального прогнозованого скорочення, а в Україні ця робота виконана в найменшій мірі. Існує також невідповідність між галузевими параметрами програм реструктуризації і фактичними соціальними наслідками такої реструктуризації.

Розглянемо особливості реструктуризації вугільної галузі Румунії, Росії й України, виходячи з їхнього національного контексту.

Румунія, безсумнівно, відрізняється від двох інших країн тим, що вона не була частиною Радянського Союзу і посідала особливе місце в східноєвропейському соціалістичному блоці. У

контексті допомоги, що Всесвітній банк надавав урядам на здійснення програм реструктуризації вугільної галузі в країнах Східної Європи і колишнього Радянського Союзу, Румунія цікава тим, що це — єдина країна, у якій банк підтримав велику програму закриття шахт шляхом надання інвестиційної позики, а не позики на структурну перебудову галузі [7, с. 77].

Елементи стратегії пом'якшення соціальних наслідків, спрямовані на більш тривалі аспекти альтернативного економічного розвитку, включають створення фондів мікрокредитування, впровадження заохочувальних схем працевлаштування і професійного навчання (у роботодавців з'являються стимули до працевлаштування безробітних вугільної галузі), організації робочих центрів для сприяння розвитку існуючих підприємств і створення нових підприємств через бізнеси-інкубатори в колишніх шахтах [16, с. 3].

Росія серед країн, що провели реструктуризацію вугільної галузі, унікальна з кількох причин. Навіть після закриття 183 абсолютно збиткових шахт протягом декількох років вона залишається одним з найбільших у світі виробників вугілля. Серед розглянутих країн Росія досягла найбільшого прогресу в реструктуризації вугільної галузі, у рамках якої, крім програми закриття збиткових шахт і відповідних програм соціального захисту і пом'якшення негативних наслідків, була реалізована і програма приватизації галузі. Також варто помітити, що наприкінці 2001 р. були цілком припинені виплати дотацій на покриття збитків. Це досягнення має величезне значення, і далеко не всі вуглевидобувні країни можуть ним похвалитися навіть через кілька десятиріч реструктуризації (воно є безпосереднім результатом виведення з експлуатації збиткових шахт).

Особливості заходів для пом'якшення соціальних наслідків у Росії заслуговують на увагу. Якщо говорити про обов'язкові платежі, які повинні були одержувати громадяни, що постраждали внаслідок реструктуризації, політика соціального захисту в Росії, подібно іншим країнам, на першому етапі реформи стосувалася тільки шахтарів, що звільнялися з шахт, які підлягали закриттю. Згодом її дію поширили також на шахтарів, що звільнялися із шахт, які продовжували роботу, а ще пізніше — і на

працівників допоміжних галузей, на яких безпосередньо й очевидно вплинуло закриття шахт. Таке розширення кола осіб, що мають право на вихідну допомогу й інші виплати, відбулося з запізненням, тому проблема нестачі коштів на ліквідацію заборгованості по заробітній платі і виплату вихідної допомоги працівникам, які звільняються з допоміжних підприємств, у деяких регіонах дотепер залишається актуальною. Що стосується програм, спрямованих на захист співтовариств, то протягом тривалого періоду реструктуризації вугільної галузі Росії досить значна увага приділялася питанням розвитку на місцевому рівні і програмам створення нових робочих місць.

З досвіду Росії варто відзначити, що Програма реструктуризації складається з трьох блоків: соціального захисту населення, фізичного закриття шахт і розвитку на місцевому рівні. Крім фінансування цих складових, уряд також виділив субсидії, не передбачені Програмою реструктуризації (на фінансування збиткового виробництва, інвестиції, міри безпеки й ін.).

За станом на середину 2002 р., у реструктуризації вугільної промисловості в Росії спостерігався значний прогрес. Вдалося досягти деяких основних цілей програми — таких, як приватизація галузі і призупинення дотацій збиткового виробництва.

В Україні значна частина вугільної промисловості економічно нежиттєздатна, характеризується дуже низькою продуктивністю праці і вкрай недостатньою безпекою. У 1996 р. Уряд розробив політику її реструктуризації, яка включає програму закриття майже 20 збиткових шахт у рік, удосконалення роботи шахт, що мають кращі перспективи на майбутнє, і виділення субсидій тим з них, що є збитковими, але які Уряд вирішив поки не закривати із соціальних міркувань. У тому ж році Всесвітній банк надав Уряду України дві позики на підтримку реструктуризації вугільної галузі. Експериментальний проект у вугільній галузі допоміг почати програму реструктуризації по закриттю трьох шахт; після нього для підтримки планів Уряду була виділена позика на структурну перебудову вугільної галузі. Дотепер з експлуатації було виведено майже 90 шахт (переважно в Донбасі), а ще близько 190 шахт продовжують працювати [7, с. 79].

У вересні 2001 р. Уряд прийняв Державну програму "Українське вугілля 2001-2010", що, по суті, зводить нанівець взятє раніше зобов'язання провести загальну реформу у вугільній галузі і повертається до колишньої політики підтримки підвищеної продуктивності праці за допомогою надання значних субсидій. Мотиви зміни політики, імовірно, численні: інтереси певних кіл, що одержують вигоду від субсидій, які направляються сьогодні в галузь, погана загальноекономічна ситуація, що дотепер спостерігається в країні, і побоювання, що соціально-економічне становище у вугільних регіонах може загостритися. Існують питання енергетичної безпеки, відповідно до яких вугілля як джерело енергії, що не потребує імпортування, потребує особливої підтримки з боку Уряду, і заради цього можна пожертвувати загальною рентабельністю галузі. Крім того, сьогодні більшість міст, у значній мірі залежних від вугільної промисловості, виявилися нездатні диверсифікувати свою економіку [15, с. 16]. Є підстави вважати, що досвід першої великої хвилі закриття шахт, що мала особливо негативні наслідки для деяких міст, може стати істотним фактором відмови від політики переведення галузі на самофінансування шляхом закриття найбільш збиткових шахт.

ДП "Макіїввугілля" — найбільше підприємство на Україні, яке забезпечує десяту частину вугілля, що добувається в Донецькій області. "Макіїввугілля" — єдиний майновий комплекс, що містить 8 шахт, 4 допоміжні підприємства та 5 дитячих оздоровчих таборів.

Шахти "Макіїввугілля" мають складні гірничо-геологічні умови, є небезпечними по раптових викидах, зверхкатегорійними по газу й інших негативних ознаках, що спричиняє необхідність ведення єдиної технологічної політики. Економічні особливості шахт виявляються в їхній збитковості, дотаційності, дефіциті платіжного балансу, взаємному кредитуванні один одного.

Організаційно-правова форма: Державне підприємство "Макіїввугілля" (надалі — Підприємство), засноване на державній власності згідно з наказом Мінпаливенерго України від 23.01.2003 р. № 22 "Про реорганізацію Відкритого акціонерного товариства "Державна холдингова компанія" Макіїввугілля" та на-

казом від 25.02.03 р. №97 "Про внесення змін до наказів Мінпаливенерго" і належить до сфери управління Міністерства палива та енергетики України.

Місцезнаходження Підприємства: 86157, м. Макіївка, Донецька область, площа Радянська, 2.

Основними напрямками діяльності Підприємства є: видобуток і реалізація вугільної продукції; забезпечення вугільною продукцією споживачів відповідно до державного замовлення та населення України за договорами купівлі-продажу; переробка (збагачення) вугільної сировини; переробка, використання та реалізація відходів виробництва, вторинної сировини; виробництво особливо небезпечних хімічних речовин, реалізація супутніх мінералів і газів; розробка, погодження і затвердження проектів на впровадження нової техніки, передової технології, сучасних методів організації виробництва, а також застосування прогресивних виробництва продукції, надання послуг через систему прямих угод (договорів, контрактів), або через біржі та інші організації; реалізація власної продукції, майна, відходів виробництва, вторинної сировини, тощо за цінами та тарифами, встановленими самостійно, на договірних засадах, або за державними цінами та тарифами та ін.

Юридичний статус Підприємства. Підприємство є юридичною особою. Права і обов'язки юридичної особи Підприємство набуває з дня його державної реєстрації.

Участь Підприємства в асоціаціях, корпораціях, концернах та інших об'єднаннях здійснюється на добровільних засадах, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству та іншим нормативним актам України.

Підприємство веде самостійний баланс, має поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням, а також знак для товарів і послуг, штампи, фірмові бланки та інші реквізити.

Підприємство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах належного йому майна згідно із чинним законодавством. Підприємство не несе відповідальності за зобов'язаннями держави та Органу управління майном.

Підприємство має право укладати угоди, набувати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачем, відповідачем і третьою особою в господарських судах та судах загальної юрисдикції.

У таблиці 3 представлено економічний паспорт підприємства за 2002-2004 роки.

Таблиця 3. Економічний паспорт підприємства за 2002-2004 рр.

№ пп	Показники	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-)		Відносне відхилення, %	
		2002	2003	2004	2002-2003	2003-2004	2002-2003	2003-2004
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Видобуток вугілля, тис. тон	3761,3	3538,2	3098,5	-223,1	-439,7	-5,93	-12,43
2	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	420845	423008	504431	2163	81423	0,51	19,25
3	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис.грн	-115096	-112474	-81958	2622	30516	2,28	27,13
4	Держпідтримка на собівартість, тис. грн	47436	49342	47329	1906	-2013	4,02	-4,08
5	Чистий прибуток (збиток), тис. грн	-115827	-116715	-81968	-888	34747	-0,77	29,77
6	Рентабельність (по показниках чистого прибутку), %	-	-24,1	-22,6	-	1,5	-	6,22
7	Витрати на 1 грн. товарної продукції	1,3	1,38	1,25	0,08	-0,13	6,15	-9,42
8	Чисельність робітників, в еквіваленті, чол..	23347	20803	20443	-2544	-360	-10,90	-1,73
9	Фонд оплати праці, тис. грн.	143775,4	151927	200161,4	8151,6	48234,4	5,67	31,75
10	Середньомісячна заробітна платня	513,2	608,6	852,1	95,4	243,5	18,59	40,01

За даними таблиці 3 [2, с. 23] можна зробити наступні висновки:

- протягом 2002 року шахтами державного підприємства "Макіїввугілля" видобуто 3761,3 тис. тонн вугілля, у 2003 р. — 3538,2, у 2004 р. — 3098,5, спостерігається щорічне зменшення видобутку вугілля: у 2003 р. на 5,93%, а у 2004 р. на 12,43;
- фонд оплати праці за 2002 склав 143775,4 р., у 2003 р. він збільшився на 5,67%, за 2004 р. фонд оплати праці склав 200161,4 тис.грн і збільшився порівняно з минулим роком на 48234,4 тис. грн., приріст до 2003 р. склав 31,75%;
- середньомісячна заробітна плата робітників за 2004 р. склала 852,1 грн. і збільшилася проти середньомісячної зарплати за відповідний 2003 р. на 243,5; Збільшення заробітної плати сталося з причини підвищення мінімальної заробітної платні з 118 грн. до 165 грн.;
- протягом 2002-2004 рр. знизилась середня чисельність працівників ДП "Макіїввугілля". Основна причина зменшення чисельності працюючих по ДП — незадоволеність заробітною платою.
- чисті збитки у 2002 році склали 115827 тис. грн., у 2003 р. — 116715 тис.грн., а у 2004 р. — 81968 тис. грн.

Останнім часом з ініціативи Президента й Уряду України прискорено розробляється програма приватизації. Проект Закону України "Про особливості приватизації вуглевидобувних підприємств вугільної промисловості України", розроблений за дорученням Мінтопенерго і Мінвугілля приватною консалтинговою фірмою під інтереси винятково держчиновників і великого бізнесу, — вже обговорюється в Уряді, зацікавлених міністерствах, облдержадміністраціях.

Виконуючи вимоги Євросоюзу, Уряд України перебудовує державну вугільну галузь, намагається позбутися умовно збиткових ДП по видобутку вугілля, шахт. Зупинена робота, спрямована на поліпшення бюджетного фінансування галузі, визначення мір, що дозволяють забезпечити її пріоритетний розвиток. Саме тому в проекті Закону "Про приватизацію державних вугільних підприємств" є положення, у відповідності з яким держпідприємства по

видобутку вугілля, шахти з їхньою багатомільйонною вартістю основних виробничих фондів можуть бути продані "хазяїну" за одну гривню. Найкращі, прибуткові, рентабельні шахти вже продані за безцінь приватним структурам. Це ті шахти, робота яких повинна була забезпечити, поряд із держпідтримкою, розвиток і збереження всіх шахт України. Зараз зі стратегічної вугільної галузі, із прийняттям Закону "Про приватизацію..." - у приватні руки перейде ще кілька кращих шахт, а інші (їх більшість) будуть закриті. Слід розуміти, по досвіду минулих років, що закриття шахт викликає занепад Донбасу, більшої частини його міст, шахтарських селищ. Багато тисяч шахтарів, їхніх родин залишаться без роботи, під сумнівом постануть виплата пенсій і регресів.

Сьогоднішні реалії такі, що через нездатність Уряду і Мінвуглепрому організувати збут коксівного вугілля від державних виробників шахти зупиняються через відсутність оборотних грошових ресурсів. На заробітну плату доводиться оформляти банківські кредити під великі відсотки, по яких вже сплачено банкам багато мільйонів гривень. Важко буде помилитися, якщо сказати, що в сплаті великих відсотків шахтарями зацікавлено певне коло осіб. Зобов'язання ж уряду налагодити збут свого вугілля, заборонивши ввіз з інших держав, не виконуються. Вітчизняні шахти закриваються, щоб дати робочі місця шахтарям інших держав. Піднявши на початку 2005 року ціни на коксівне вугілля до рівня більш-менш адекватних і одночасно забравши в колективів шахт держпідтримку за елементом собівартості (на зарплату), згодом, через кілька місяців, посилюючись на його незатребуваність, закупівельні ціни були знижені до колишнього рівня і навіть нижче.

Легко зрозуміти, що далеко не всі приватизовані шахти почнуть ефективно працювати, збережуть свою соцсферу, що покупцем будуть виконані інвестиційні обов'язки, як, наприклад, це було з приватизованим Павлоградвугіллям й деякими іншими приватними шахтами. По-перше, вже приватизоване підприємство — це найкраще, рентабельне, маловитратне і дає його власникам величезні прибутки. Ті ж підприємства, що залишились і підлягають приватизації сьогодні, вже далеко не такі привабливі.

Передача таких підприємств гідного життя більшості шахтарів не принесе, тому що приватний власник ніколи не стане оплачувати те, що приносить збитки. По-друге, приватизуючи нині діючі ДП по видобутку вугілля цілісним комплексом (чи окремими підприємствами), власники залишать функціонувати найбільш дохідне, а інше (більшу частину) закриють за державний рахунок, не несучи за це ніякої відповідальності перед державою і суспільством. Нині у рамках держпідприємства "Макіїввугілля" є одна-три шахти, що дозволяють підтримувати роботу інших шахт. Це дозволяє загалом по ДП вчасно виплачувати зарплату, забезпечувати матеріально-технічне постачання, виконувати податкові зобов'язання перед бюджетом і т.п. Неважко уявити, що буде з іншими нерентабельними шахтами, якщо ці три шахти знайдуть в процесі приватизації нового власника. Підтримувати їх функціонування буде нікому і протягом декількох місяців вони будуть закриті.

Що це принесе жителям міста Макіївки? До дванадцяти вже закритих шахт додається ще сім, працюючими залишаться три. Два райони міста — Советський і Гірницький (а, можливо, і Червоногвардійський) — будуть приречені на вимирання, як це вже є в ряді регіонів Луганської і Донецької областей. Безумовно, містоутворююче підприємство "Макіїввугілля" розвалиться, відрахування в бюджет припиняться, нічим буде платити пенсіонерам, вчителям, лікарям, працівникам правоохоронних органів. Приватизація, майбутнє закриття збиткових шахт буде проходити на тлі відсутності нових робочих місць. Шахтарям, членам їхніх родин, відведена роль безробітних, котрі будуть змушені шукати роботу і кращу долю за кордоном, в інших регіонах України.

Не випадково те, що в ряді поважаючих себе країн стратегічно важливі галузі важкої промисловості, і, насамперед, сировинні знаходяться винятково у власності держави, що дозволяє уберегти їхню економіку, суспільство від різних катаклізмів стрибкоподібного підвищення цін, гарантує незалежний розвиток.

Далеко не завжди відповідають дійсності твердження чиновників про збитковість ряду держпідприємств по видобутку вугілля. Сьогодні, приміром, ДП "Макіїввугілля" платить

державі на місяць від 6 до 9 млн. грн. ПДВ, податків за надра, використання води, різних відшкодувань; 1-1,2 млн. грн. — прибуткові податки; 8,5 млн. грн. у Пенсійний фонд плюс 1 млн. грн. — відшкодування пільгових пенсій; по безробіттю і соцстраху — до 1 млн. грн. Разом, близько 19 млн. грн. на місяць виплат у бюджет. У рік це близько 210-220 млн. грн. У той же час, з держбюджету ДП "Макіїввугілля" одержує тільки близько 70-100 млн. грн. на рік. Ці гроші цільовим чином спрямовані тільки на устаткування лав і нове будівництво, при цьому ні копійки бюджет не передбачає на погашення витрат по собівартості. Інше шахтарі заробляють собі, реалізуючи (до речі, по досить низькій ціні) своє вугілля, оплачуючи непомірно високі штрафи, які підвищуються щомісяця, тарифи на електроенергію, металовироби, воду, газ і т.д. При цьому зберігаються також багато тисяч робочих місць, міста, селища, бюджетна сфера, пенсії [1, с. 5].

Продавши в приватні руки велику частину прибуткових держпідприємств, держава й Уряд мають можливість зняти з себе відповідальність за умовно збиткові держпідприємства по видобутку вугілля, ліквідувати одвічні конфлікти з гірниками. Однак новим власникам навряд чи будуть потрібні зайнятість шахтарів, шахтарські міста, пенсії, соціальна сфера. В умовах різкого зниження життєвого рівня населення України, нестримного підвищення цін, збільшення безробіття, нецільового використання держбюджету, нестабільної роботи підприємств усіх галузей промисловості приватизація ДП "Макіїввугілля", передача його в приватну власність без збереження за державою контрольного пакету акцій у 51 %, неприпустима.

Можливий варіант приватизації лідери профспілок гірників бачать в створенні на основі ДП по видобутку вугілля державної акціонерної вугільної компанії "Макіїввугілля" (зі збереженням нині діючого у рамках ДП єдиного виробничо-технологічного комплексу) і при цьому гарантованому збереженні за державою контрольного пакету акцій у 51 %. Це дозволить збільшити частку недержавних інвестицій у вуглевидобувні підприємства, їхній розвиток, забезпечення робочих місць гірникам. Зберегти державний вплив на шахти можливо також,

якщо залишити їх у повній власності держави, списати податкові борги і таким чином збільшити фінансові можливості вугільних підприємств і надавати держпідтримку, передбачену законопроектом.

Запропоноване Законом врегулювання приватизаційних та постприватизаційних процесів у вугільній галузі промисловості може привести Україну до повної енергетичної залежності. 100-відсотково приватизована галузь промисловості за жодних обставин не зможе здійснювати функції стратегічної галузі, тому що вона повністю позбавляється можливості державного регулювання та управління.

Для виходу з кризового стану шахт Донбасу, зокрема м. Макіївки, вже сьогодні необхідно прийняти програму розвитку вугільної галузі.

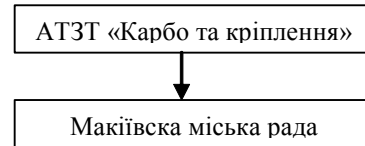
АТЗТ "Карбо та Кріплення" зовсім недавно відзначило шосту річницю свого існування. За цей короткий період Товариству вдалося досягти ряду позитивних результатів. Найбільш значні: постійний ріст обсягів продажів продукції (до 200% у рік); розширення асортименту реалізованої продукції (крім елементів анкерного кріплення, Товариство пропонує бурове устаткування і буровий інструмент, послуги анкерування і зміцнення гірських виробітків); практично повний перехід на сировину і матеріали вітчизняних виробників; систематичне збільшення заробітної плати працівників Товариства (на сьогоднішній день середній рівень складає більш 1500 грн. на місяць).

Використання технології забезпечує максимальну безпеку гірського вироблення і величезну економію як матеріальних, так і трудових ресурсів.

Сьогодні АТЗТ "Карбо та Кріплення" працює з багатьма шахтами України, але немає в цьому списку жодної шахти міста Макіївки, хоча технологія дуже добре підходить до гірничо-геологічних умов шахт м.Макіївки. АТЗТ має можливість безкоштовного навчання працівників шахт, безкоштовної розробки паспортів кріплення виробітків шахт, надання в оренду необхідного устаткування шахтам за мінімальну плату (500 грн./місяць).

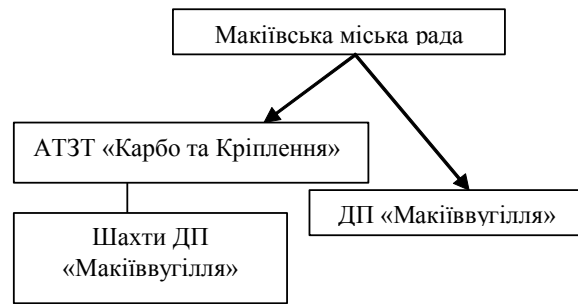
Міська програма "Анкер"

I етап.

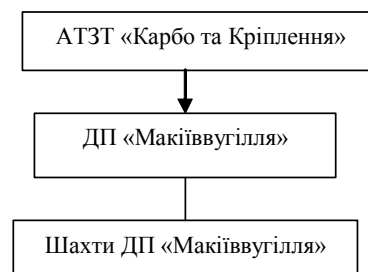
Обґрунтування необхідності анкерного кріплення на шахтах ДП "Макіїввугілля" (надання порівняльних характеристик застосування анкерного аркового кріплення).

II етап

Проведення технічної наради з питання впровадження анкерного кріплення на шахтах ДП "Макіїввугілля". Ініціатор наради - Макіївська міська рада. Учасники наради: представники ДП "Макіїввугілля", генеральні і технічні директори шахт ДП "Макіїввугілля", голова товариства, генеральний директор АТЗТ "Карбо та Кріплення", керівництво Макіївської міської ради.

III етап. У випадку досягнення позитивного результату після проведення технічної наради:

Навчання працівників шахт ДП "Макіїввугілля" використанню анкерного кріплення, надання допомоги ДП "Макіїввугілля" у покупці бурового устаткування.

IV етап. У додатку наведена схема функціонування міської програми "Анкер" (включаючи місячні потоки грошових коштів).

Учасниками міської програми є: Макіївська міська рада, АТЗТ "Карбо та Кріплення", Меткомбінат, завод Металоконструкцій, ТОВ "Агро", ДП "Макіїввугілля", бюджет м.Макіївки, Пенсійний фонд м.Макіївки, Фонди соціального страхування м. Макіївки.

Макіївська міська рада буде контролювати виконання програми. АТЗТ "Карбо та Кріплення" здобуває: арматурний прокат (20 тн.); гайки, шайби, підхвати; сітки-затяжки (2 тис. шт.). Отже, підприємства за місяць одержують грошові кошти: меткомбінат: 40 тис.грн.; завод Металоконструкцій: 135 тис. грн.; ТОВ "Агро": 17 тис. грн.

ДП "Макіїввугілля" отримує у АТЗТ "Карбо та Кріплення" анкерне кріплення (на 400 п.м. проходки) за 270 тис. грн. АТЗТ "Карбо та Кріплення" 50% чистого прибутку виділяє на реалізацію соцпрограм бюджету м.Макіївки (13,5 тис. грн.) і сплачує податок на прибуток (10 тис. грн.) бюджету міста. ДП "Макіїввугілля" направляє кошти у розмірі 243 тис. грн. у

фонд погашення заборгованості по заробітній платі, що формується за рахунок коштів, зекономлених при застосуванні анкерної кріпи. Отже, бюджет м.Макіївки одержує 26 тис. грн., Пенсійний фонд м.Макіївки 58 тис. грн., Фонди соціального страхування м.Макіївки 13,5 тис. грн. на місяць.

У таблиці 4 представлені очікувані результати за рік роботи після реалізації міської програми.

Фонд ЕАК – фонд погашення заборгованості по заробітній платі, сформований за рахунок коштів, зекономлених при застосуванні анкерної кріпи.

Підводячи підсумки, можна зробити ряд висновків:

1. Необхідно звертати першочергову увагу на вплив закриття шахт на зайнятість населення і прийняті на місцевому рівні міри реагування на нову ситуацію на ринку праці, змінену структуру місцевої економіки.
2. Особи, що входять в соціально незахищені групи громадян, як правило, одержують допомогу в рамках однієї з національних програм (пенсію за віком, пенсію за непраце-

Таблиця 4. Очікувані результати за рік роботи після реалізації міської програми.

№	Найменування результату	По песимістичному сценарію реалізації програми	По оптимістичному сценарію реалізації програми
1	2	3	4
1	Економічний ефект від застосування анкерного кріплення для ДП «Макіїввугілля», тис. грн	2916,00	4082,00
2	Погашення заборгованості по виплаті заробітної плати працівникам вугільних підприємств ДП «Макіїввугілля» за умови формування фонду ЕАК на суму, тис. грн.	2040,00	2856,00
3	Надходження коштів у місцевий бюджет, ПФ, ФСС при погашенні заборгованості по заробітній платі, тис. грн., у т.ч.	1170,00	1683,00
	Місцевий бюджет	312,00	436,80
	Пенсійний фонд	696,00	974,40
	Фонди соціального страхування	162,00	226,80
4	Сплата АТЗТ «Карбо та Кріплення» податку на прибуток, отриманого від реалізації міської програми «Анкер»	120,00	168,00
5	Перерахування коштів АТЗТ «Карбо та Кріплення» у розмірі 50% від чистого прибутку, отриманого від реалізації міської програми «Анкер» на реалізацію соціальних програм м.Макіївки (відповідно договору про співробітництво з Макіївською міською радою)	162,00	226,80

- здатністю, допомогу по догляду за дитиною і тощо), і тому закриття шахт робить на них менший безпосередній вплив, ніж на громадян, що змушені конкурувати на місцевому ринку праці.
3. На державному рівні необхідно затвердити програму по конкретних аспектах соціальної незахищеності або проявам щодо нових проблем (таких, як міграція населення працездатного віку) і розробити механізм її реалізації.
  4. При розробці і введенні політики, пов'язаної із закриттям шахт, необхідно враховувати підготовку міст до складної адаптації, яку вони змушені будуть пройти після того, як закриються шахти.
  5. Уникнути фінансових і людських втрат можна буде тоді, коли міські адміністрації займуться рішенням виникаючих на їхній території проблем за умови одержання допомоги від державної і регіональної влади. При цьому необхідні диверсифікованість місцевої економіки і створення економічної бази, що не залежить від вугільної галузі.
  6. Для виходу з кризового стану шахт міста Макіївки запропонована програма "Анкер" АТЗТ "Карбо та Кріплення", що пропонує, окрім елементів анкерного кріплення, бурове устаткування і буровий інструмент, послуги анкерування і зміцнення гірських виробок.
  7. Запропоновано шляхи пом'якшення наслідків приватизації містоутворюючого вугледобувного підприємства ДП "Макіїввугілля" шляхом створення на основі ДП по видобутку вугілля державної акціонерної вугільної компанії "Макіїввугілля" (зі збереженням нині діючого у рамках ДП єдиного виробничо-технологічного комплексу) і при цьому гарантованому збереженні за державою контрольного пакету акцій у 51%. Це дозволить збільшити частку недержавних інвестицій у вугледобувні підприємства, їхній розвиток, забезпечення робочих місць для гірників.

Література

1. Заявление лидеров профсоюзов горняков г. Макеевки по вопросу о готовящейся приватизации предприятий угольной промышленности
2. Основные показатели работы Государственного предприятия "Макеевуголь". - Макеевка. - декабрь 2004 г.
3. Пояснительная записка до Проекту Закону України "Про особливості приватизації вугледобувних підприємств" від 14 жовтня 2005 р.
4. Проект Закону України "Про особливості приватизації вугледобувних підприємств"
5. А.М. Близнюк, Н.Й. Конішева. Інноваційна стратегія розвитку вугільної промисловості Донецької області // Економіка промисловості. - 2005. - №1 (27). - С. 25-37.
6. Амитан В.Н., Зорина Е.И., Лукьянченко А.А. Город: проблемы демократических и рыночных трансформаций. - Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 2001. - С. 155-167
7. Василенко В.Н. Некоторые уроки преобразований в угольной промышленности // Прометей: региональный сборник научных трудов по экономике / Донецкий экономико-гуманитарный институт; Институт экономико-правовых исследований Национальной академии наук Украины. - Донецк: Юго-Восток, 2001. - Вып. 6. - С. 156-162
8. В.И. Логвиненко, В.Г. Гринев. Проблемы развития добычи угля на шахтах Донецкой области / / Экономика промисловості. - 2005. - №1 (27). - С. 19-23
9. В.И. Логвиненко. Проблемы развития производства угольной продукции в условиях государственного управления // Старопромислові регіони Західної і Східної Європи в умовах інтеграції: Зб. наук. пр. - Донецьк: ДНУ, 2003. - С. 14-20
10. В.И. Силаев, В.В. Синенко. Программа работ по автоматизации в угольной промышленности / / Энергосбережение. - 2001. - №4. - С. 11-14
11. Гончарь Л.И. О причинах и последствиях ухудшения работы предприятий угольной промышленности Донецкой области // Меркурий. - 2005. - № 9 - С. 58-59.
12. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. - К.: Академія, 2002. - С. 952
13. М. Андреев. Технологические аспекты радикального повышения эффективности угледобычи // Уголь Украины. - 1998. - №4. - С. 12-13.
14. Мы говорим "Макеевуголь" - подразумеваем город! // Шахтёр Украины. - 2005. - 25 ноября
15. НПГД предупреждает... // Сбойка. - 2005. - №8. - сентябрь-октябрь
16. Підгайна О. Соціальний аспект реструктуризації угольної отрасли // Економіка України. - 2003. - № 7. - С. 77-83
17. Приватизация будет. Но в каком виде? // Вечерняя Макеевка. - 2005. - 6 декабря
18. Приватизация: сказано - сделано? // Время Донбасса. - 2005. - 16 ноября.
19. Экономика: Учебник./Под ред. А.С. Булатова. - М.: Юристъ, 2001. - 896 с.

Мельникова Оксана Сергіївна — аспірант кафедри “Економіка підприємств” Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Немахова Марія — магістрант кафедри “Економіка підприємств” Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Изотова Светлана — магістрант кафедри “Економіка підприємств” Донбаської національної академії будівництва і архітектури.

Мельникова Оксана Сергеевна — аспірант кафедри “Экономика предприятий” Донбасской национальной академии строительства и архитектуры.

Немахова Мария — магистрант кафедры “Экономика предприятий” Донбасской национальной академии строительства и архитектуры.

Изотова Светлана — магистрант кафедры “Экономика предприятий” Донбасской национальной академии строительства и архитектуры.

Melnikova Oksana Sergiyivna— post-graduate of Department of economics of enterprise of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture.

Nemakhova Mariya — master of Department of economics of enterprise of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture.

Izotova Svitlana — master of Department of economics of enterprise of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture.